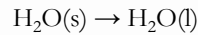

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

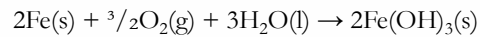
SPONTANI PROCESI

~ bez uticaja spoljašnjeg faktora ili sile. Nije potrebno dovođenje energije.

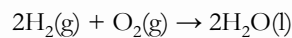
- ❖ Topljenje leda na sobnoj temperaturi:

- ❖ Rđanje gvožđa na vazduhu u prisustvu vlage:

- ❖ Eksplozivna reakcija vodonika i kiseonika inicirana varnicom:

- Ako je neka reakcija spontana, suprotna reakcija nije spontana.

- ❖ Voda se ne razlaže spontano na vodonik i kiseonik: ali se često može izvesti uz dovođenje energije.

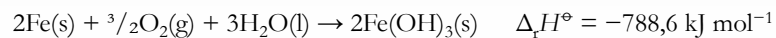
SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

SPONTANI PROCESI

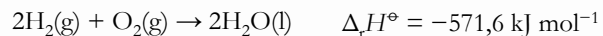
▪ ENERGETSKI FAKTOR

- Mnogi spontani procesi su egzotermni, tj. odvijaju se uz sniženje energije.

- ❖ Rđanje gvožđa na vazduhu u prisustvu vlage:

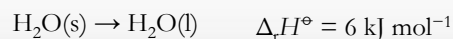
- ❖ Eksplozivna reakcija vodonika i kiseonika inicirana varnicom:

- Skoro sve egzotermne reakcije su spontane na p° i 25 °C.

ALI

- ❖ Topljenje leda na sobnoj temperaturi:

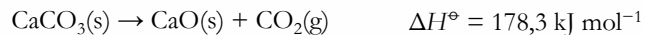
SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

SPONTANI PROCESI

ENERGETSKI FAKTOR

- Endotermne reakcije koje nisu spontane na sobnoj t , često postaju spontane na povišenoj temperaturi.

❖ Razlaganje krečnjaka:

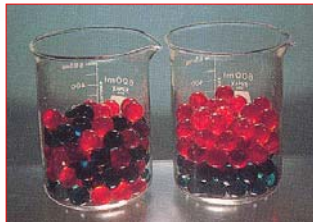
- “ENERGETSKI FAKTOR” tj. egzotermnost ili endotermnost procesa **nije merilo** spontanosti procesa.
- Smer spontane promene nije uvek određen težnjom sistema ka stanju niže energije.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

SPONTANI PROCESI

FAKTOR VEROVATNOĆE (NEUREĐENOSTI)

- U prirodi postoji težnja za spontanim prelaskom iz stanja manje **verovatnoće** u stanje veće verovatnoće.

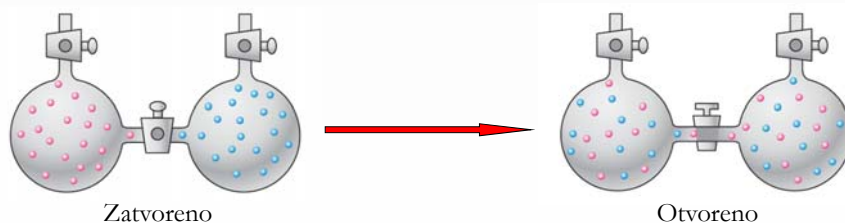

- Nasumična raspodela kuglica je verovatnija od vrlo sređene raspodele.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

SPONTANI PROCESI

▪ FAKTOR VEROVATNOĆE (NEUREĐENOSTI)

- Molekuli različitih gasova su se spontano izmešali i ravnomerno raspodelili jer je ta raspodela verovatnija od početne.
- Sistem je prešao iz stanja veće uređenosti u manje uređeno stanje (haotično).
- U prirodi postoji težnja za spontanim prelaskom iz stanja veće **uređenosti** u stanje većeg nereda.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

ENTROPIJA

- Faktor verovatnoće (neuređenosti) može se kvantifikovati pomoću termodinamičke veličine:

Entropija – S

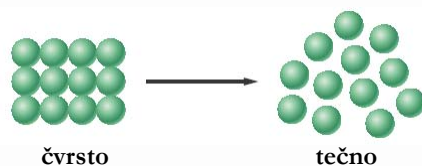
- Merilo neuređenosti sistema. Što je sistem manje uređen, entropija je veća.

$$\Delta S = S_{\text{krajnje}} - S_{\text{početno}}$$

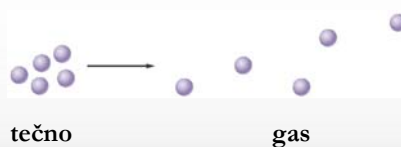
SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

ENTROPIJA

- Velike promene u entropiji sistema se javljaju pri faznim promenama:
- ❖ Topljenje - tečnost ima veću entropiju nego čvrsta supstanca od koje je nastala.

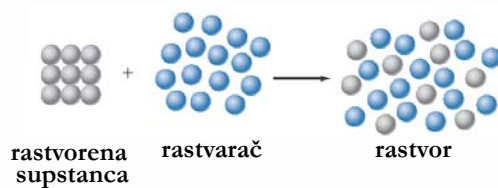
- ❖ Isparavanje - gas ima veću entropiju nego tečnosti od koje je nastao.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

ENTROPIJA

- Pri rastvaranju čvrste supstance entropija se povećava.

- S povećanjem temperature entropija supstance se povećava.
  - povećava se kinetička energija molekula i time njihova sloboda kretanja.

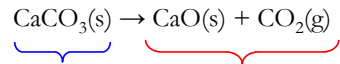
SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

STANDARDNA PROMENA ENTROPIJE REAKCIJE

 ΔS°

- Standardna molarna entropija – S° . Jedinica – $\text{J mol}^{-1} \text{K}^{-1}$.

$$\Delta S^\circ = \sum S^\circ(\text{proizvoda}) - \sum S^\circ(\text{reaktanata})$$

proizvodi   **reaktanti**

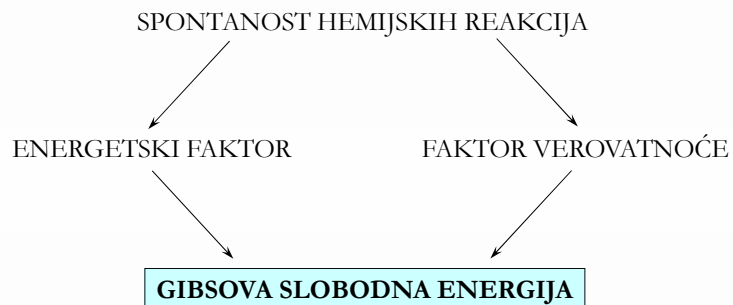
$$\Delta S^\circ = S^\circ(\text{CaO, s}) + S^\circ(\text{CO}_2, \text{g}) - S^\circ(\text{CaCO}_3, \text{s})$$

$$\Delta S^\circ = 39,8 + 213,7 - 92,9 = 160,6 \text{ J mol}^{-1} \text{K}^{-1}$$

- $\Delta S^\circ > 0$ za reakcije koje se odvijaju uz povećanje količine gasovitih supstanci, kao i povećanje broja čestica.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

SLOBODNA ENERGIJA

$$G = H - TS$$

$$\Delta G = G_{\text{krajnje}} - G_{\text{početno}}$$

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

SLOBODNA ENERGIJA

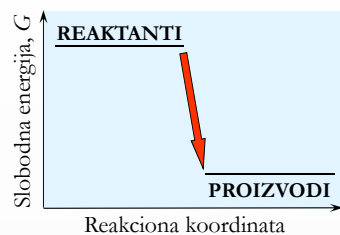
- **Predznak** promene slobodne energije predstavlja **kriterijum spontanosti** odigravanja reakcije pri konstantnoj temperaturi i pritisku:
  - ❖ ΔG negativno – reakcija je spontana.
  - ❖ ΔG pozitivno – reakcija nije spontana.
  - ❖ ΔG jednako nuli – sistem je u ravnoteži.
- Na konstantnom pritisku i temperaturi reakcije se odvijaju u onom smeru u kome dolazi do smanjenja slobodne energije sistema.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

SLOBODNA ENERGIJA

Spontani proces

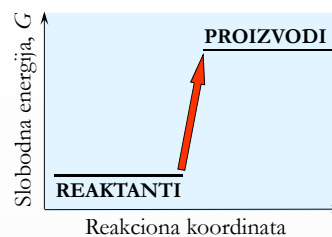
$$\Delta G < 0$$

$$G_{\text{proizvoda}} < G_{\text{reaktanata}}$$

Nespontani proces

$$\Delta G > 0$$

$$G_{\text{proizvoda}} > G_{\text{reaktanata}}$$

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

VEZA IZMEĐU ΔG , ΔH i ΔS

$$G = H - TS$$

Gibbs-Helmholcova jednačina

$$\Delta G = \Delta H - T\Delta S$$

ENERGETSKI FAKTOR

Egzotermne reakcije ($\Delta H < 0$)
imaju veću šansu da budu spontane.

FAKTOR VEROVATNOĆE

Reakcije u kojima su proizvodi u stanju veće
neuređenosti od reaktanata ($\Delta S > 0$)
imaju veću šansu da budu spontane.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

STANDARDNA PROMENA SLOBODNE ENERGIJE

$$\Delta G^\circ$$

Gibbs-Helmholcova jednačina za standardne uslove

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ$$

$$p^\circ = 101325 \text{ Pa}$$

$$c = 1 \text{ mol dm}^{-3}$$

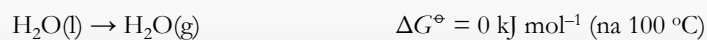
1. ΔG° negativno – reakcija je spontana pri standardnim uslovima.

2. ΔG° pozitivno – reakcija nije spontana. Spontana je suprotna reakcija.

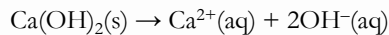
3. ΔG° jednako nuli – sistem je u ravnoteži.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

STANDARDNA PROMENA SLOBODNE ENERGIJE

1. Izračunati standardnu promenu slobodne energije ΔG° za reakciju:

$$\begin{aligned}\Delta H^\circ &= \Delta_f H^\circ[\text{Ca(OH)}_2, \text{aq}] - \Delta_f H^\circ[\text{Ca(OH)}_2, \text{s}] = \\ &= -1002,82 - (-986,09) = -16,73 \text{ kJ mol}^{-1}\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\Delta S^\circ &= S^\circ[\text{Ca(OH)}_2, \text{aq}] - S^\circ[\text{Ca(OH)}_2, \text{s}] = \\ &= -74,5 - 83,39 = -157,89 \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1}\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\Delta G^\circ &= \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ = \\ &= -16,73 \text{ kJ mol}^{-1} - 298 \text{ K} \cdot (-0,15789 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}) = 28,9 \text{ kJ mol}^{-1}\end{aligned}$$

❖ Ca(OH)_2 se ne rastvara u vodi toliko da nastane rastvor konc. 1 mol dm^{-3} .
Suprotan proces je spontan.

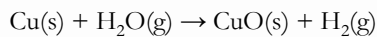
SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

UTICAJ TEMPERATURE NA SPONTANOST REAKCIJE

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ$$

	ΔH°	ΔS°	ΔG°	Komentar
I	< 0	> 0	uvek < 0	Reakcija je spontana na svim temperaturama.
II	> 0	< 0	uvek > 0	Reakcija nije spontana na svim temperaturama.

■ Kada ΔH° i ΔS° imaju suprotni predznak, temperatura nema uticaj na spontanost reakcije.

$$\Delta H^\circ = +84,5 \text{ kJ mol}^{-1} \quad \Delta S^\circ = -0,0487 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$$

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ = 84,5 \text{ kJ mol}^{-1} - T \cdot (-0,0487 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}) > 0$$

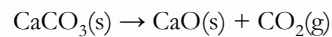
SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

UTICAJ TEMPERATURE NA SPONTANOST REAKCIJE

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ$$

	ΔH°	ΔS°	ΔG°	Komentar
III	> 0	> 0	> 0 na niskim t < 0 na visokim t	Reakcija nije spontana na niskim temperaturama; postaje spontana na višim temperaturama.
IV	< 0	< 0	< 0 na niskim t > 0 na visokim t	Reakcija je spontana na niskim temperaturama; na višim temperaturama nije više spontana.

- Kada ΔH° i ΔS° imaju isti predznak, temperatura ima uticaj na spontanost reakcije.

$$\Delta H^\circ = +178,3 \text{ kJ mol}^{-1}$$

$$\Delta S^\circ = +0,1606 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$$

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ = 178,3 \text{ kJ mol}^{-1} - T \cdot (0,1606 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1})$$

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

UTICAJ TEMPERATURE NA SPONTANOST REAKCIJE

$$\Delta H^\circ = +178,3 \text{ kJ mol}^{-1}$$

$$\Delta S^\circ = +0,1606 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$$

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ = 178,3 \text{ kJ mol}^{-1} - T \cdot (0,1606 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1})$$

- Na nižim temperaturama (298 K):

$$\Delta G^\circ = 178,3 - 47,9 = +130,4 \text{ kJ mol}^{-1}$$

- Na visokim temperaturama (2000 K):

$$\Delta G^\circ = 178,3 - 321,2 = -142,9 \text{ kJ mol}^{-1}$$

Na ovaj način se može objasniti i da su skoro sve egzotermne reakcije spontane na p° i 25 °C: spontane su na niskim temperaturama, a na višim nisu više spontane.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

UTICAJ TEMPERATURE NA SPONTANOST REAKCIJE

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ = 178,3 \text{ kJ mol}^{-1} - T \cdot (0,1606 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1})$$

Na kojoj temperaturi ΔG° menja predznak?

$$\downarrow$$
$$\Delta G^\circ = 0$$

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ = 0 \longrightarrow T = \frac{\Delta H^\circ}{\Delta S^\circ}$$

$$\Delta H^\circ = 178,3 \text{ kJ mol}^{-1}$$

$$\Delta S^\circ = 0,1606 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$$

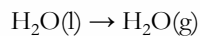
$$T = \frac{\Delta H^\circ}{\Delta S^\circ} = \frac{178,3 \text{ kJ mol}^{-1}}{0,1606 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}} = 1110 \text{ K}$$

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

UTICAJ TEMPERATURE NA SPONTANOST REAKCIJE

$$T = \frac{\Delta H^\circ}{\Delta S^\circ}$$

❖ pokazuje temperaturu na kojoj je sistem u ravnoteži:

$$\Delta H^\circ = 44,0 \text{ kJ mol}^{-1}$$

$$\Delta S^\circ = 0,118 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$$

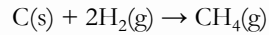
$$T = \frac{\Delta H^\circ}{\Delta S^\circ} = \frac{44,0 \text{ kJ mol}^{-1}}{0,118 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}} = 373 \text{ K} = 100 \text{ }^\circ\text{C}$$

❖ Standardna temperatura ključanja vode – voda u tečnom stanju se nalazi u ravnoteži sa vodenom parom.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

Primeri:

1. Izračunati standardnu promenu slobodne energije formiranja ($\Delta_f G^\circ$) metana.

$$\Delta H^\circ = \Delta_f H^\circ(\text{CH}_4, \text{g}) = -74,81 \text{ kJ mol}^{-1}$$

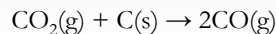
$$\begin{aligned} \Delta S^\circ &= S^\circ(\text{CH}_4, \text{g}) - [S^\circ(\text{C}, \text{s}) + 2 \cdot S^\circ(\text{H}_2, \text{g})] = \\ &= 186,3 - 5,74 - 2 \cdot 130,7 = -80,8 \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Delta G^\circ &= \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ = \\ &= -74,81 \text{ kJ mol}^{-1} - 298 \text{ K} \cdot (-0,0808 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}) = -50,7 \text{ kJ mol}^{-1} \end{aligned}$$

- Standardnim slobodnim (Gibsovim) energijama stvaranja elemenata u najstabilnijem obliku pripisana je vrednost nula.

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

2. Pokazati da li se sledeća reakcija spontano odigrava na p° i 25 °C:

$$\begin{aligned} \Delta G^\circ &= 2 \cdot \Delta_f G^\circ(\text{CO}, \text{g}) - \Delta_f G^\circ(\text{CO}_2, \text{g}) = \\ &= 2 \cdot (-137,2) - (-394,4) = 120 \text{ kJ mol}^{-1} \end{aligned}$$

$$\Delta G^\circ > 0 \longrightarrow \text{Reakcija nije spontana na } p^\circ \text{ i } 25^\circ \text{C.}$$

Da li t ima uticaj na spontanost reakcije?

$$\begin{aligned} \Delta H^\circ &= 2 \cdot \Delta_f H^\circ(\text{CO}, \text{g}) - \Delta_f H^\circ(\text{CO}_2, \text{g}) = \\ &= 2 \cdot (-110,6) - (-393,5) = 172,3 \text{ kJ mol}^{-1} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Delta S^\circ &= 2 \cdot \Delta_f S^\circ(\text{CO}, \text{g}) - \Delta_f S^\circ(\text{CO}_2, \text{g}) - \Delta_f S^\circ(\text{C}, \text{s}) = \\ &= 2 \cdot 197,7 - 213,7 - 5,74 = 176 \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1} \end{aligned}$$

SPONTANOST HEMIJSKIH REAKCIJA

$\Delta H^\circ > 0, \Delta S^\circ > 0$ imaju isti predznak $\longrightarrow t$ ima uticaj na spontanost reakcije
obe su pozitivne $\longrightarrow$ reakcija postaje spontana na višim t

Izračunati vrednost t (granične) iznad koje reakcija postaje spontana.

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T\Delta S^\circ = 0$$

$$T = \frac{\Delta H^\circ}{\Delta S^\circ} = \frac{172,3 \text{ kJ mol}^{-1}}{0,176 \text{ kJ mol}^{-1} \text{ K}^{-1}} = 979 \text{ K}$$